

Sygn. akt II UK 30/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z wniosku W. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 lutego 2016 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 26 marca 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. wyrokiem z dnia 2 sierpnia 2013 r. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 4 marca 2013 r. i przyznał ubezpieczonemu W. B. prawo do emerytury od dnia 26

lutego 2013 r. oraz zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony W. B. na dzień 1 stycznia 1999 r. udokumentował ogólny staż pracy w wymiarze 27 lat i 7 dni. Organ rentowy odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury w wieku obniżonym, ponieważ nie zaliczył mu do stażu pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia w okresach: od dnia 18 września 1979 r. do dnia 30 lipca 1988 r. w Przedsiębiorstwie [...] na stanowisku mechanika samochodowego oraz od dnia 1 sierpnia 1988 r. do dnia 14 października 1992 r. w „P.” Sp. z o.o. na stanowisku operatora wózka widłowego. Zaskarżoną decyzją organ rentowy uznał, że ubezpieczony udowodnił jedynie 11 lat 4 miesiące i 3 dni pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Okręgowy wskazał, że ubezpieczony w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie [...], jako mechanik samochodowy, pracował w warsztacie, naprawiając samochody powyżej 3,5 tony. Spawał, remontował oraz demontował samochody typu Jelcz, Star, Stayer w hali i w terenie. Pracując w P.” Sp. z o.o., jako operator wózka widłowego, zajmował się ocieplaniem dachów na wysokości. Była to praca wykonywana przy azbeście. Ubezpieczony w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie „B.” Sp. z o.o., uznanym przez organ rentowy jako praca w szczególnych warunkach, odbywał zasadniczą służbę wojskową od dnia 27 października 1973 r. do dnia 16 października 1975 r.

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy uznał, że ubezpieczony spełnił wszystkie przesłanki wymienione w art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.) uzasadniające przyznanie emerytury w wieku obniżonym. W pierwszej kolejności Sąd Okręgowy stwierdził, że do okresu pracy w szczególnych warunkach powinien zostać zaliczony ubezpieczonemu okres odbywania zasadniczej służby wojskowej. Zgodnie z art. 120 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 827 ze zm.) pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od dnia zwolnienia z czynnej służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w dniu powołania do tej służby, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu

zatrudnienia u tego pracodawcy w zakresie wszystkich uprawnień wynikających ze stosunku pracy. Do okresu pracy w szczególnych warunkach Sąd Okręgowy zaliczył ubezpieczonemu również zatrudnienie od dnia 18 września 1979 r. do dnia 30 lipca 1988 r. w Przedsiębiorstwie [...] na stanowisku mechanika samochodowego. Ubezpieczony zajmował się stale i w pełnym wymiarze czasu pracy remontem ciężkich samochodów, w tym dźwiganiem ciężkich przedmiotów oraz spawaniem elektrycznym bowiem uprawnienia do spawania uzyskał w dniu 17 września 1976 r. A zatem ubezpieczony wraz z uznanym przez organ rentowy okresem na dzień 1 stycznia 1999 r. posiadał 15 lat stażu pracy w szczególnych warunkach, mimo iż brak było podstaw, aby uwzględnić do tego okresu pracę na stanowisku operatora wózka widłowego w „P.” Sp. z o.o.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 26 marca 2014 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, stosownie do treści art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) nie można podzielić stanowiska Sądu pierwszej instancji, że ubezpieczony posiada 15-letni okres pracy w szczególnych warunkach. Z akt osobowych oraz zeznań świadków wynika, że ubezpieczony w Przedsiębiorstwie [...] pracował na stanowisku mechanika samochodowego. Natomiast Sąd pierwszej instancji dokonał ustaleń stanu faktycznego wyłącznie na podstawie zeznań świadków w oderwaniu od dokumentacji z przebiegu zatrudnienia ubezpieczonego. Skoro emerytura w wieku obniżonym ma szczególny i wyjątkowy charakter, to zeznania świadków nie mogą przesądzać o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach. Sąd Apelacyjny odwołał się do akt osobowych ubezpieczonego, gdzie w umowie o pracę oraz świadectwie pracy figuruje stanowisko pracy określone jako mechanik i brygadzysta - mechanik. Tym samym ubezpieczony, mimo ciężącego na nim obowiązku, nie wykazał 15 - letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, co powoduje, że prawidłowo organ rentowy odmówił mu prawa do emerytury w wieku obniżonym.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik ubezpieczonego zarzucając:

1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię przepisu § 4 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i uznanie, że ubezpieczony nie posiada co najmniej 15 - letniego okresu pracy w szczególnych warunkach oraz art. 184 i art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez nieprzyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

2) naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie art. 232 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 k.p.c. polegające na przyjęciu, iż ubezpieczony nie udowodnił w sposób wiarygodny, że pracując na stanowisku mechanika samochodowego wykonywał stale i w pełnym wymiarze zatrudnienie w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, uprawniające go do przejścia na emeryturę w wieku obniżonym, co miało istotny wpływ na wynik sprawy.

Skarżący wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez orzeczenie przyznające mu prawo do emerytury, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi podniesione zostało, że Sąd drugiej instancji, dzieląc stanowisko organu rentowego, ocenił w sposób dowolny materiał dowodowy. O pracy w szczególnych warunkach nie decyduje nazwa zajmowanego stanowiska, ale przede wszystkim rodzaj wykonywanej pracy, co wynika z ukształtowanego w tym przedmiocie orzecznictwa. Taki rodzaj wykonywanej przez skarżącego pracy prawidłowo ustalił na podstawie zebranego w sprawie materiału dowodowego Sąd pierwszej instancji, uznając, że była to praca wykonywana w szczególnych warunkach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, aczkolwiek nie mogą być uznane za zasadne podniesione w niej zarzuty naruszenia przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy. Wymieniony w skardze kasacyjnej art. 232 k.p.c., zgodnie z którym „strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Sąd może dopuścić dowód niewskazany przez stronę”, ma różne znaczenie normatywne. Tylko jego zdanie drugie jest adresowane do sądu, któremu przyznaje się uprawnienie do dopuszczenia dowodu nie wskazanego przez stronę. Tego rodzaju naruszenia nie zarzuca się w skardze kasacyjnej. Natomiast zdanie pierwsze tego artykułu jest adresowane do stron procesu, a zatem nie mogło dojść do jego naruszenia przez sąd (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2003 r., II CK 367/02, LEX nr 148674; z dnia 15 lutego 2008 r., I CSK 426/07, LEX nr 465919.; z dnia 28 stycznia 2009 r., I UK 186/08, LEX nr 736710.; z dnia 24 marca 2010 r., V CSK 310/09, LEX nr 688052; z dnia 18 maja 2012 r., IV CSK 486/11, LEX nr 1243071).

Odnosząc się do zarzutu naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 233 § 1 k.p.c. stwierdzić należy, iż Sąd Najwyższy konsekwentnie przyjmuje, że skargi kasacyjnej nie można w żadnym razie oprzeć na zarzucie naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., ponieważ przepis ten reguluje jednoznacznie i bezpośrednio kwestię oceny dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 2010 r., I PK 52/10, LEX nr 607247 oraz z dnia 25 sierpnia 2010 r., II PK 52/10, LEX nr 661500 i powołane w nich orzecznictwo).

Za uzasadniony uznać natomiast należy zarzut naruszenia art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (dalej jako rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.). O prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wtedy, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1825/00, LEX nr 784216; z dnia 10 marca 2011 r., II PK 241/10, LEX nr 817524; z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 76/12, LEX nr 1229815; z dnia 5 października 2012 r., IV CSK 89/12, LEX nr

1275008, z dnia 10 kwietnia 2014 r., II UK 393/13, LEX nr 1475166). Zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez sąd drugiej instancji stanu faktycznego lub w przypadku, gdy wyrok sądu drugiej instancji nie zawiera ustaleń faktycznych odnoszących się do przesłanek stosowanej normy prawa materialnego, oznacza wadliwą subsumcję i uzasadnia zarzut kasacyjny naruszenia prawa materialnego. Sytuacja taka, będąc określonym stanem procesowym, nie musi mieć charakteru stawianego przez skarżącego w skardze kasacyjnej zarzutu i może wynikać także z własnej oceny Sądu kasacyjnego co do możliwości merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2011 r., I PK 272/10, LEX nr 1001283 oraz przywołane w nim orzecznictwo).

W rozpoznawanej sprawie Sąd drugiej instancji nie gromadził własnego materiału. Podstawą jego orzeczenia były dowody zebrane i przeprowadzone w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji, których odmienna ocena doprowadziła do wydania wyroku reformatoryjnego na niekorzyść skarżącego. Sąd drugiej instancji w tej kwestii ograniczył się do stwierdzenia, że skarżący w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie [...] zatrudniony był na stanowisku mechanika oraz brygadzysty – mechanika, co wynika z akt osobowych, a same zeznania świadków nie mogą przesądzać o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach. Pomiął przy tym całkowicie, że Sąd pierwszej instancji uznał, że skarżący jako mechanik samochodowy wykonywał prace w szczególnych warunkach bowiem „remontując samochody, spawał elektrycznie”. Mimo, iż Sąd pierwszej instancji nie odwołał się *expressis verbis* do regulacji zawartej w załączniku A dział XIV poz. 12 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., to o zaliczeniu tego okresu pracy do prac w szczególnych warunkach decydujące znaczenie miały wykonywane w związku z naprawą samochodów prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, a nie nazwa zajmowanego przez skarżącego stanowiska pracy. Dla Sądu pierwszej instancji zebrane dowody były wystarczające dla ustalenia pracy w szczególnych warunkach. Sąd Apelacyjny poddał w wątpliwość zeznania świadków, ale nie ustalił przeciwnie do ustaleń Sądu pierwszej instancji, iż skarżący remontując samochody stale nie zajmował się spawaniem elektrycznym. Nie można stosować prawa materialnego bez wyjaśnienia podstawy faktycznej w

zakresie pozwalającym na aplikację tego prawa. Jeżeli Sąd drugiej instancji przyjmuje odmienne rozstrzygnięcie niż Sąd pierwszej instancji, oparte na innej podstawie faktycznej, powinien dokonać własnych stanowczych ustaleń faktycznych, jasnych i kategorycznych, które pozwalałyby na ocenę czy zmiana ta była usprawiedliwiona.

Nie jest wystarczające poprzestanie na nazwie zajmowanego stanowiska pracy bez próby ustalenia, jakie faktycznie prace wykonywał skarżący i czy stanowią one rodzaj prac wymienionych w załączniku A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392). Wielokrotnie Sąd Najwyższy wskazywał, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska (np. mechanik samochodowy), tylko rodzaj powierzonej mu pracy. Praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 4 października 2007 r., I UK 111/07; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325). Tym samym nazwa stanowiska pracy nie decyduje o charakterze pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego: z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 281; z dnia 8 czerwca 2011 r., 393/10, LEX nr 950426; z dnia 3 kwietnia 2014 r., II UK 413/13, LEX nr 1475167).

Na marginesie warto nadmienić, że do prac w szczególnych warunkach, które może wykonywać mechanik samochodowy, zaliczane są również prace wykonywane w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych, o czym stanowi cytowane powyżej rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w załączniku A dział XIV poz. 16. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 września 2013 r., I UK 72/13 (OSNP 2014 nr 8, poz. 118) uznał, że na okres

zatrudnienia w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wykonywanego w pełnym wymiarze czasu pracy mogą składać się prace wymienione pod kilkoma pozycjami działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., jeżeli obowiązki pracownicze ubezpieczonego obejmowały czynności różnych rodzajów według klasyfikacji przyjętej w tym wykazie.

W tym kontekście nie jest wystarczające do uznania, że skarżący nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach, odwołanie się przez Sąd drugiej instancji wyłącznie do stanowisk pracy określonych w umowie o pracę i świadectwie pracy. Konieczne staje się odwołanie do obowiązków, które faktycznie wykonywane były przez skarżącego na stanowisku mechanika oraz mechanika - brygadzysty, a które nie zostały ustalone i ocenione przez Sąd drugiej instancji zgodnie z wykazem prac określonych w załączniku A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Wydając orzeczenie reformatoryjne sąd odwoławczy powinien oprzeć swoje rozstrzygnięcie na własnych, także odmiennych ustaleniach, a takich zabrakło w rozpoznawanej sprawie.

Sumując powyższe, w świetle przyjętych w podstawie zaskarżonego wyroku ustaleń faktycznych, zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego są uzasadnione w stopniu wymuszającym jego uchylenie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2015 r., V CSK 133/14 oraz powołane w nim orzecznictwo).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

